

KÖZLEMÉNYEK

Milfajt Ferkó bakonyi betyár és társai a levéltári források tükrében

NAGY BALÁZS VINCE

*„Tótvázsonyi csárda,
Nem az Isten háza,
Itt mulat a Milfajt Ferkó
Kilenced magával.”¹*

*

*„Milfajt Ferkót megfogdosták,
A kocsmában megrugdosták,
Nem volt neki az eszébe,
Majki pusztán lesz a vége.”²*

Milfajt Ferenc a Somlóhoz közeli Dabronyban született Milfajt József és Torsa Teréz gyermekeként 1807-ben, egy juhászházban. Urasági inas volt, majd erőszakos katonának vitték, ahonnan megszökött. Milfajtot többször elítélték fegyveres rablásért, 1831-ben Veszprémben félévet raboskodott lórablásért, amiért összesen 120 botütésre is ítélték, majd Csornán a csanaki kocsmáros kirablásáért két év börtönt kapott félévente 25 botütéssel, de fél év után megszökött. Szabadulása után hamarosan csatlakozott Sobri Jóska bandájához, ahol tanultságának köszönhetően alvezérré nőtte ki magát. 1836 októberében elhagyta Sobri bandáját és újat hozott létre Mógor vagy Nagy Jancsival, Zsidó Józsival, Holics Gyurival, Király Jancsival, Lakat Miskával, Pap Andorral, Kis Jancsival és Gráfi Ádámmal.³

---

¹ Részlet egy bakonyi betyárnótából. Lásd: BAKONY-BALATON GEOPARK é. n.

² Részlet egy betyárnótából. Milfajt Ferkó sokáig élt a megyében élők emlékezetében. A veszprémi vásárokon nyomtatott formában is árulták a híres betyárról szóló nóták szövegeit. Lásd: VISZLÓ é. n.

³ MNL VeML, XV.2.d. Nr.18/a.

Milfajt Ferkó kivégzése előtt a cifraszűrben.

Bucher Ferenc litográfiája.

Forrás: KRESZ 1956. 35. tábla

fogsága alatt teljes díszes öltözetben lerajzolta őt Bucher Ferenc veszprémi festő. A Milfajtról készült kép a bakonyi betyárok mintaképe lett.

Milfajt Ferkó és társai több vármegye területén is raboltak, fosztogattak. 1836. december 8-án a napóleoni háborúban századosi címet szerzett Hunkár Antal⁴ kastélyát rabolták ki Szolgagyörben. Hunkár Antal köztisztviselőként álló, a királynál is befolyásos ember volt, aki a nemesi felkelő sereg századosaként részt vett a Napóleon elleni győri csatában.⁵

A rablás hírére több vármegyére kiterjedő hajtóvadászat indult a betyárok kézre kerítésére. Milfajtot 1836. december 13-án fogták el a pandúrok. Az elfogott betyárt Kisbérre vitték, majd Bakonyszombathelyen átadták a Veszprém megyei hatóságoknak. A megyei statáriális bíróság 1836. december 24-én Milfajt Ferencet kötél általi halálra ítélte.⁶

Milfajt Ferkó a rablásai mellett két dologról lett híres az utókor számára. Sobri Jóska alvezéréként tanult ember volt, írni és olvasni is tudott, és a rövid

⁴ Hunkár Antal (Ötvevény, 1783. január 1. – Szolgagyör, 1862. december 16.) főispán, politikus. Középkorában Györben járt, jogot Pozsonyban tanult. Joggyakornok Székesfehérvárott Zubor Sándor ügyvéd mellett. 1802-ben Veszprémbe került Márkus Ignác főjegyző mellé. 1803-tól Pesten joggyakornok, 1808-ban a Királyi Táblánál ügyvéd. 1809-ben a Pápán tartott Veszprém vármegyei közgyűlés kinevezte százados-kapitánynak. Harcolt Napóleon seregei ellen, francia fogságban is volt. Veszprém vármegye táblabírája és ellenzéki követe az utolsó rendi országgyűlésen. Reformpolitikus, 1848-ban Veszprém vármegye főispánja és kormánybiztosa. 1849 elején bácskai kormánybiztos, majd a kegyelmi szék bírója. Egyik szövegezője a Függetlenségi Nyilatkozatnak. A szabadságharc bukása után először halálra ítélték, majd várfogságot kapott. A komáromi várbörtönből 1855-ben szabadult. 1861-ben a Határozati Párt képviselője volt a zirci választókerületben. Lásd.: HELYTÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNY é. n.

⁵ MNL VeML, XV.2.d. Nr.18/a.

⁶ MNL VeML, XV.2.d. Nr. 19.

Tanulmányomban a Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára forrásait szeretném bemutatni, amelyek Milfajt Ferkó és betyártársai életéhez és tetteihez köthető.

Az első forrás az 1836. évi körözési személyleírások.⁷ A XIX. század elejéről kevés olyan képi forrás maradt fenn, ami a betyárok külsejéről pontos képet adna. Korabeli rajzokon, litográfiákon, esetleg festményeken keresztül ábrázolták a híres betyárokat, de ezekből nagyon kevés készült és maradt fenn. A betyárok elképzeléséhez, hogy valóban hogyan nézhettek ki, nagy segítséget adnak a személyleírások. Ezek a típusú iratok általában hivatalos körözésre kiadott dokumentumok voltak, amelyek a betyárok beazonosítására szolgáltak, ezért is nagyon értékes források, mivel részletesen és pontosan írták le a keresett személyt.

Az 1836. évi vármegyei körözési leírásokban Milfajt Ferkó társai között megtaláljuk Sobri Jóskát is, aki Milfajttal közös rablásokban is részt vett. Sobrit 27 évesnek írják le, születésének helyeként Ugod községet jelölik meg, de megemlítik, hogy Vas vármegyében nevelkedett.⁸ Személyleírása nagyon részletes, amelyben még a viseletéről is írnak: „magas, sudár termetű, vállban és csípőben széles, barnás képű, fekete nyírt hajú, kifelé álló kis fekete bajusz, fekete szemű, viselete olyan, mint Milfajté”.⁹

Holics Gyuri betyárról amellet, hogy nagyon részletes leírást készítettek a hatóságok, megemlítik az egyik leghíresebb rablását is, amelyben részt vett. Holics Gyurit „középerős, vállas, köpcös termetű, kerek szőke tiszta ábrázatú, arca egyik felén egy kelésnek helyével, szőke befonott hajú, kis mohozó (hegyes) bajuszú, melyet kikenve visel, nagy szemű, nagyon káromkodó, garázdaságra könnyen hajlandó” betyárnak írják le.¹⁰ A szolgagyőri rablaskor pedig őt gyanúsították azzal, hogy Hunkár táblabíró urat megütötte.

Akit kiemelnék még a körözési személyleírásokban megemlített betyárok közül, az Király Jancsi,¹¹ veszprémi születésű betyár volt. Személyleírása részletes, amelyben beszédstílusát és gyorsaságát külön is megemlítik. Király Jancsi „középtermetű,

---

⁷ MNL VeML, XV.2.d. Nr.1025.

⁸ Sobri Jóska nem Ugodon született, hanem a Vas vármegyei Bögöte közelében fekvő Erdőd majorban. Ugod környékén többször megfordult, valószínűleg ezért írták születési helyének a községet.

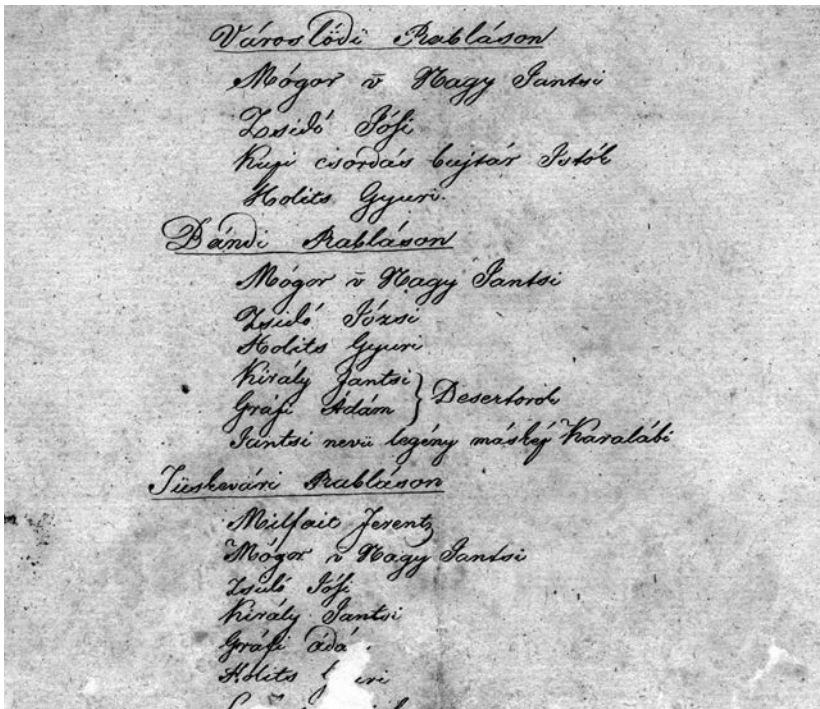
⁹ MNL VeML XV.2.d. Nr.1025.

¹⁰ MNL VeML XV.2.d. Nr.1025.

¹¹ A vármegyei hatóság 1837. január 1-jén fogta el Király Jancsit és Mógor vagy Nagy Jancsit, a Milfajt betyárbandával elkövetett bűneiért is felelnie kellett a törvény előtt. A kihallgatási jegyzőkönyvből tudjuk, hogy Király Jancsi 33 esztendő, római katolikus, nőtlen, Prinz Hessen-Hamburg nevét viselő gyalogezredbeli szökött katona volt, aki csavargóként élt. Mógor vagy Nagy Jancsi 22 éves szökevény katona volt. Lásd: MNL VeML XV.2.d. Nr.416., Nr.417.

29-i vármegyei közgyűlés napirendre is vette a kérést, és nagy erőket mozgósítottak a betyárok felkutatására és elfogására.

A rablási helyszínek és a rablásban résztvevő betyárok (részlet).
Forrás: MNL VeML XV.2.d. Nr.1025.

Milfajt Ferkó és társai legnagyobb visszhangot keltő rablása – amelyről később kiderült mennyire végzetes is lett – a szolgagyőri rablás volt. A helyszín és a rablás pontos célpontja is komoly kockázatot rejtett. Milfajt Ferkóék a köztisztületben álló, a hazáját fegyverrel is védő főispán és politikus, Hunkár Antal kastélyát nézték ki. Veszprém vármegyében, a szolgagyőri pusztán 1836. december 8-án este 6 órakor

---

tárban, a nyájak mellett, vagy úton lévén a járásbeli szolgabíró aláírásával, és az illető személy pontos leírásával ellátott úti levelet kellett magánál tartania. Erre azért volt szükség, mivel sok rabló a pásztorokhoz állt be a nyájak mellé, így próbált a hatóságok elől elbújni. A megyebeli helységek lakosaiból minden éjjel 12 főből álló őrsereget kellett szervezniük, akik a házakat, a majorokat és a csárdákat figyelték. Az éjjeli öröknek feladatuk volt, hogy minden úti levél nélkül utazó gyanús személyt elfogjanak és a szolgabíró elé vezessék. A hirdetményt a Veszprémi vármegyének is elküldték azzal a céllal, hogy hasonló rendelkezéseket hozzon. MNL VeML IV.1.b. Nr.1919.

A rablás után hajtóvadászat indult a betyárok után. Több vármegyében keresték már más rablások miatt is a beazonosított elkövetőket, így csak idő kérdése volt, hogy mikor kapják el őket. A betyárok a vérteskethelyi erdőben osztoztak meg a zsákmányon, majd Pap Andor javaslatára a majki csárdába mentek. Pap haragudott a csárdásra, mert korábban feladta a pandúroknak. A betyárok kirabolták a fogadót, majd mulatozni kezdtek. A mulatozás közben Kis Jancsi, Milfajt Ferkó nemrég szerzett új puskájával úgy fejbe vágta az egyik vendéget, hogy a puska tusa letört. Nagy veszedés alakult ki, Kiss Jancsi a töltött fegyvert mérgében földhöz vágta. A puska elsült és Milfajt lábát térd felett keresztül lőtte. A sebesült betyárt előbb a kethelyi erdőbe vitték, majd a kethelyi törvénybírónál helyezték el, aki a betyárok szemében megbízható embernek számított.¹⁶

Milfajt nem érezte magát biztonságban, ezért üzent a sógorának, Nagy Ádámnak, hogy segítse elrejteni. Milfajt átadott a sógorának kétszáz forintot és 11 aranyat, hogy ha elfognák, vagy meghalna, segítse a családját. Milfajt Ferkót 1836. december 13-án a pandúrok Kethelyen elfogták és Kisbérre vitték, majd Bakonyszombathelyen átadták a Veszprém megyei hatóságoknak.¹⁷

Milfajt Ferenc kihallgatásról jegyzőkönyvet vettek fel a vármegye fogházában 1836. december 21-én.¹⁸ A jegyzőkönyv tanúsága szerint részletekbe menő alaposággal kérdezték ki Milfajtot. 13 kérdést tettek fel neki a kihallgatásnál, amire válaszolnia kellett,¹⁹ és melyek között szerepeltek a személyazonosságára vonatkozó kérdések is;²⁰ milyen körülmények között fogták meg és kísérték a fogházba; felsorolták a neki tulajdonított rablásokat; megélhetésükről kérdezték, kik és hogyan segítették őket; a fegyvereket és lőszereket hol és kitől szereztek be; viseletüket, cifraszűreiket, kalapjukat kitől szereztek be, melyik mesterember készítette nekik;²¹ kik voltak az orgazdák, akik segítették őket; rákérdeztek, hogy Veszprémbe raboltak-e, és igaz-e a szóbeszéd, hogy úri, sőt papi öltözetben követték el a rablásokat; eladott-e a dabronyi

---

¹⁶ MNL VeML, XV.2.d. Nr.18/a.

¹⁷ MNL VeML, XV.2.d. Nr.18/a.

¹⁸ MNL VeML, XV.2.d. Nr.18/a.

¹⁹ 1837 januárjában elfogott Király Jancsinak és Mógor Jancsinak is hasonló kérdésekre kellett válaszolniuk a kihallgatásnál.

²⁰ A kihallgatási jegyzőkönyvben 28 esztendő, katolikus vallású, házas embernek vallja magát, akinek gyermekei is vannak. Juhász, aki most csavargóként él. Lásd: MNL VeML XV.2.d.

²¹ Veszprém, Somogy, Vas, Sopron és Zala vármegyék már a XVIII–XIX. század fordulóján tiltotta a cifraszűr készítését és viseletét. A megyék hivatalos álláspontja szerint a szűrposztóból készült és szegéssel, rátéttel, valamint hímzéssel díszített cifraszűrök a bűn forrásai voltak. A cifraszűr viseletét leginkább kedvelő juhász, pásztor vagy kanászlegények számára e ruhadarab rangot, tekintélyt jelentett és semmitől sem riadtak vissza, hogy hozzájussanak. Szerény jövedelmükhöz képest ugyanis a cifraszűr aránytalanul drága volt, és tisztességes úton ritkán lehetett csak hozzájutni. Lásd: FÖLDESI 2020. 42–43.

kozmárosnak 140 forintért ezüst dolgokat; Ternótzai Jancsi rabról kérdezték, Milfajt honnan ismerte őt, mikor találkoztak, milyen rablásokat követtek el együtt; az elfogásnál milyen értékek voltak nála, illetve azokon kívül milyen más értéke, vagyona van; volt-e már megfogva és milyen büntetést kapott már eddig.²²

1836. december 24-én reggel 8 órakor Veszprém városában a talpon álló ítélő bíróság ítéletet hozott Milfajt Ferenc ügyében.²³

Milfajt Ferencet az ítéletben szökevény rabnak, rabló és csavargó gonosztevők egyik fő vezérének nevezik meg. Az ítéletben megemlítik, hogy már 1831-ben is elítélték több fegyveres rablásért, és feltételezték, hogy közeli ismeretsége volt Buts Józssival, akit fel is akasztottak a tetteiért. Akkor Milfajtot fél évi fogságra és összesen 120 pálcaütésre ítélték lovak elrablásáért. Az ítélet után újabb rablásokat követett el, a Sopron vármegyei csanaki kovács kirablásával gyanúsították meg. Sopron vármegyében két év fogságra ítélték, de a büntetés letelte előtt megszökött, és Szanyánál rabláncait a lábáról leverte, majd a Rábán átkelt és Kemenesalja felé szökött, a Veszprém vármegyei Marcalgergelyi, Szalók és Csögle településeken át eljutott Zala vármegyébe, ahol hosszabb ideig bujkált, csavargott. Milfajt egy Heves és egy Torna vármegyei születésű szökött katonával (dezertőrökkel), Sobri Jóskával, Kis másként Fűmag vagy Karalábi Jancsival és egy Józsi nevű dezertőrrel, felfegyverzett rablókkal a padári erdőben Pap Andor szintén felfegyverzett csavargóval összeállt és rabolni kezdtek.²⁴

A vármegyei hatóság az ítéletben felsorolja Milfajt Ferenc bizonyított tetteit, rablásait.

Először, egy Győr vármegyei számadó juhászt támadtak meg éjszaka fegyverekkel, összekínózták, pénzét elvették, és ruháitól megfosztották.

Másodszor, egy Győr vármegyei majorba mentek, ahol kiraboltak egy cselédházat: két új szűrt, két inget, két gatyát, egy kalapot, egy csizmát, két bársonysapkát, két pruszlikot²⁵, puskát, pénzt, gyolcsot raboltak. A porvalátói erdőbe mentek, ahol megosztottak a zsákmányon.

Harmadszor, a Veszprém vármegyei pénzesküti pusztában cselédeket fosztottak ki, ruháikat, pénzüket elvették. Dombi gulyástól több száz forintot és ruháit rabolták el, innen az ugodi erdőbe, majd a bódéi erdőbe mentek, ahol az őket üldöző vármegyei csapattal találkoztak. A bódéi erdőben délután 3 órakor a Veszprém vármegyei pandúrok rajtuk ütöttek, két vagy három lövést adtak le rájuk, de senkit sem találtak el. A társai elfutottak, de Milfajtot elkapta a Purger nevezetű pandúr, aki az egyik kezével

²² MNL VeML, XV.2.d. 18/a.

²³ MNL VeML, XV.2.d. Nr.19.

²⁴ MNL VeML, XV.2.d. Nr.19.

²⁵ Vastag mellényt jelentett, amely posztóból vagy prémmel bélelve készült. A juhászok pruszlikban legeltették a nyáját hűvös időben.

Negyedszer, a Sopron vármegyei himódi erdőről Kisfaludra a molnárhoz rontottak be. A betyárok a molnártól elvették puskáját, pisztolyát, pénzét és ruháit is.

Ötödször, Szalai Pista rablót is maga mellé vette Milfajt, és a Vas vármegyei Vasvár vidékén lakó kereskedő zsidót lakóházában megtámadták, sok pénzét és ruháit elrabolták és maguk között elosztották.

Hatodszor, a hosszúfalúi birkás házára éjszaka fegyveresen támadtak, pénzétől és vagyonától megfosztották.

Hetedszer, 1836. július 6-án a szergényi erdőben a Veszprém vármegyei csapatokkal összeütköztek. Milfajt a felszólítás ellenére nem adta meg magát, hanem lövöldözni kezdett az őt üldözőkre és káromkodás közepette az őrmestert és embereit le akarta lőni.

Nyolcadszor, Milfajt Ferkó Pap Andor, Nagy Jancsi, Fekete Józsi, Kis Jancsi, Ádám nevű szökött katona, Gyuri és egy fájós szemű csavargó társaságában a megyebeli Tornai helységben lakó özvegy Karácsony Gáborné asszonyságra fegyveresen támadtak, pénzét, ruháit ékszereit elrabolták.

Kilencedszer, rablótársaival Szolgagyőrött a járásbeli szolgabíró udvarába fegyveresen berontottak és kirabolták a kastélyát.

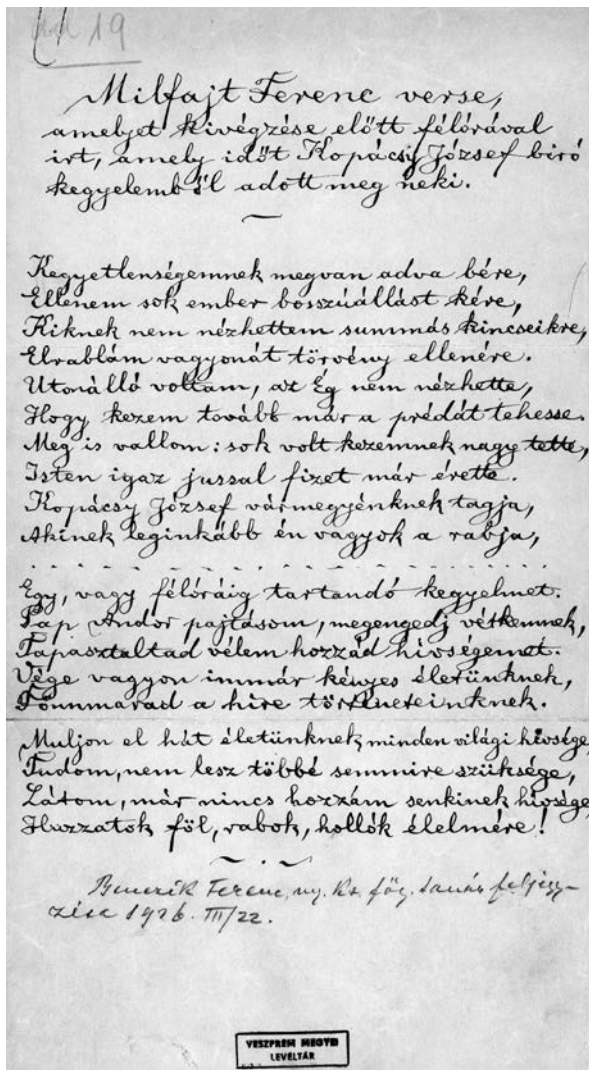
Tizedszer, a Komárom vármegyei Majk kocsmárosát rabolták ki.

A megyei statáriális bíróság 1836. december 24-én Milfajt Ferkót kötélt általi halálra ítélte, és még aznap fel is akasztották a veszprémi vármegyeháza udvarán.

Milfajt Ferkó kivégzése előtt fél órával a hagyomány szerint verset írt, amelynek egyik fennmaradt lejegyzését a Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára őrzi.²⁶

---

²⁶ MNL VeML, XV.2.d. Nr.19.

Milfajt Ferencnek tulajdonított vers, amelyet kivégzése előtt fél órával írt.

Forrás: MNL VeML XV.2.d. Nr.19.

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK ÉS IRODALOM

MNL VeML: Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára

MNL VeML, XV.2.d.: A veszprémi Bakonyi Múzeum történelmi iratgyűjteménye. Vegyes, történelmi értékű iratok.

MNL VeML, IV.1.a.: Veszprém vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Köz- és kisgyűlési jegyzőkönyvek. 1836. évi közgyűlési jegyzőkönyv

MNL VeML, IV.1.b.: Veszprém vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Köz- és kisgyűlési iratok.

FÖLDESI Ferenc (2020): *A „jó szegény legények” és a veszprémi cifraszűr*. In: Polymatheia, Művelődés és neveléstörténeti folyóirat. XVIII. évf. 2020. 3-4, 40–57.

Hunkár Antal szócikk, Helytörténeti gyűjtemény, Balatonalmádi, Balatonfüred, Zirc,

http://www.helyismeret.hu/index.php?title=Hunkár_Antal, (2021. 05. 20.)

Milfajt Ferkó, bakonyi betyár (1807–1836), Bakony-Balaton Geopark,

<http://www.geopark.hu/home/bakony-balaton-geopark/ember-es-taj/2209-milfajt-ferko-betyar>, (2021. 05. 20.)

KRESZ Mária (1956): *Magyar Parasztviselet (1820–1867)*. Budapest

Rettegett zsványt akasztottak fel szenteste a majki malőr után, KEMMA, Komárom-Esztergom megyei hírportál, <https://www.kemma.hu/kozelet/helyi-kozelet/rettegett-zsivanyt-akasztottak-fel-szenteste-majki-malor-utan-922951/>, (2021. 05. 25.)

VISZLÓ Levente: *Milfajt Ferkó legendája*, Pro Vértes, Természetvédelmi Közalapítvány,

<https://provertes.hu/index.php/naturparki-kincsestar/legendak-tortenelmi-erdekesssegek/vertes-kornyeki-legendak/816-milfajt-ferko-legendaja>, (2021. 05. 30.)